

Salih Indžić¹

MURSEL HADIS I STAV ZNANSTVENIKA O NJEGOVOJ VALIDNOSTI U ARGUMENTACIJI

Sažetak

Različiti stavovi o pitanju definiranja mursel hadisa prisutni su još od drugog stoljeća po Hidžri i Ibn Kattana, pa do kasnijih učenjaka hadisa, Ibn Abdu'l-Berra, Ibn Hadžera Askalanija i drugih. Razlike postoje i u pogledu validnosti ove vrste hadisa u argumentaciji. Svrha ovoga rada je rasvijetliti stavove učenjaka o navedenim pitanjima uz prikaz različitih šerijatsko-pravnih rješenja kao implikacije navedenih razilaženja.

S obzirom na to da irsal ipak predstavlja diskontinuitet niza prenosilaca (seneda), ocjena mursel hadisa kao slabog sama se nameće. Dakako, princip presumpcije nevinosti (al-bara'a al-aslija) u ocjeni ravija nije prihvatljiv sa stanovišta hadiske znanosti, jer ravija okarakterisan kao medžhul (nepoznat prenosilac) nije prihvatljiv dok bar neko od autoritativnih biografa ili hadiskih učenjaka njegovog vremena ne potvrdi njegovu bogobožnost i preciznost.

S druge strane, irsal je nesumnjivo jedan od najblažih vidova slabosti u senedu hadisa, pogotovo prema definiciji ove vrste hadisa kod hadiskih učenjaka. To je stoga što ravija koji nedostaje u senedu (ili više njih) pripadaju prvim generacijama islama koje Poslanik, s.a.v.s., u hadisu opisuje kao najbolje generacije: „Najbolja generacija su moji savremenici, zatim oni koji dođu poslije njih, zatim oni poslije ovih...“

Ključne riječi: hadis, mursel, irsal, predaja, validnost.

Uvod

U prvo vrijeme razvoja hadiske nauke, jedna od najvažnijih, ako ne i najvažnija podjela hadisa među učenjacima je bila ocjena

¹ Profesor u Elči Ibrahim-pašinoj medresi u Travniku i hatib u džamiji princeze Dževhere u Bugojnu indzicsalih@gmail.com
Rad autora je dostavljen 25. 9. 2012. godine, a prihvaćen za objavljivanje 15. 10. 2012. godine.

koja govori o njegovoj prihvatljivosti u argumentaciji. Tada se za ocjenu hadisa na osnovu njegove autentičnosti i vjedostojnosti upotrebljavaju termini „prihvatljiv, vjerodostojan“ (*maqbul, sahih*) ili „neprihvatljiv, slab“ (*mardud, da'if*). (Sujuti, I/46) Tek kasnije, daljim razvojem hadiske nauke nastaju podjele hadisa po raznim osnovama, među kojima su osobenosti niza prenosilaca (*sanad*) ili samoga teksta hadisa (*matn*). Međutim, svrha ovih klasifikacija, kao uostalom i ustanovljavanje kriterija kojima se bavi posebna grana hadiske nauke – *usulu'l-hadis* (ili: *mustalah al-hadis*) je, i ovdje, razmatranje validnosti upotrebe hadisa u argumentaciji. U tom smislu se posebna pažnja posvećuje raznim vrstama slabih (*da'if*) hadisa, među kojima je, po pretežno prihvaćenom mišljenju od strane učenjaka hadisa, i mursel hadis (*al-hadis al-mursal*), kako ćemo to u ovom radu vidjeti.

Cilj ovoga rada je ukazati na razlike u korištenju termina „mursel predaja“, posebno između učenjaka hadisa i učenjaka fikha, što ćemo vidjeti kroz njihove definicije, te pojašnjenje razloga prihvatanja odnosno neprihvatanja ove vrste hadisa od strane učenjaka.

Potrebno je, naime, otkloniti neke nejasnoće o pitanju validnosti određene vrste hadisa u pravnoj argumentaciji. U tu svrhu predočit ćemo etimološke i terminološke definicije, primjere za mursel hadis, kao i primjere razilaženja učenjaka u pojedinim pitanjima, koja su rezultat različitog pogleda na ovu vrstu hadisa, odnosno njegove validnosti u argumentaciji.

Poimanje mursel hadisa od strane znanstvenika

Etimološko značenje riječi *mursel* potiče od glagolske imenice (*infinitiva*) *irsāl*, što znači (pre)puštanje, slanje, nesprječavanje. Uzvišeni Allah dž.š. u Kur'anu veli:

أَلَمْ تَرَ أَنَا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوۡزُؤُهُمۡ أَزۡأً .

Zar ne vidiš da Mi nevjernike šejtanimu prepuštamo da ih što više na zlo navraćaju? (Kur'an, Merjem, 83),

tj. ne sprječavamo šejtane da djeluju na njih, nego ih puštamo da djeluju. (Ebu Šehbe:280)

Učenjaci se razilaze o pitanju terminološkog značenja mursel hadisa, pa ga različito i definišu. Izdvojit ćemo nekoliko definicija:

a) *Definicija većine hadiskih učenjaka*

Po većini hadiskih učenjaka, mursel je hadis koji tabi'in prenosi od Poslanika, s.a.v.s., bio on iz generacije starijih ili mlađih tabi'ina.² Ibn Hadžer Askalani³ uz ovu definiciju navodi i uslov da taj tabi'in nije čuo hadis direktno od Poslanika, jer je poznato da ima tabi'ina koji su se susreli s Poslanikom, s.a.v.s., ali su u to vrijeme bili nevjernici, te se stoga ne mogu smatrati ahabima, kao što je slučaj s Tenuhijem (Al-Tanuhi), izaslanikom kralja Herakla. Njegove hadise bilježe imam Ahmed⁴ i Ebu Ja'la⁵ u svojim *musnedima* i oni se ubrajaju u hadise sa spojenim senedom (*mawsul*). (Sujuti, I/167-168; Ebu Šehbe:280; Dr. Subhi Salih, 1997:166)

b) *Definicija nekih hadiskih učenjaka*

Neki hadiski učenjaci smatraju da je mursel hadis samo onaj koji prenosi stariji tabi'in od Poslanika, s.a.v.s. Oni hadis koji prenosi mlađi tabi'in teminološki svrstavaju pod izraz munkati' (*munqati'*).⁶ Sujutija veli da ovo mišljenje spominje Ibn Abdu'l-Berr⁷ u djelu Temhid (*Al-Tamhid*). (Sujuti, I/168; Ebu Šehbe:281)

c) *Definicija učenjaka fikha i usuli fikha*

Učenjaci fikha i usuli fikha pod mursel hadisom podrazumijevaju ono što tabi'in ili bilo ko iz generacija nakon tabi'ina prenosi od Poslanika, s.a.v.s. Ovim su oni obuhvatili i

² Stariji tabi'in je osoba koja je vremenski dočekala veliki broj ashaba i s njima se družila, a mlađi tabi'in je osoba koja je vremenski dočekala mali broj ashaba ili jednu grupu njih. (Muhammad b. Muhammad abu Šahba, op. cit.:280)

³ Ibn Hağar al-'Asqalani (773–852. po Hidžri), autor kapitalnih djela iz oblasti hadisa, među kojima je najpoznatiji komentar Buharijinog *Sahiha – Fath al-Bari*. (Opširnije o Ibn Hağaru pogledati: Kurdić, 2003:325-335)

⁴ Ahmad b. Muhammad b. Hanbal al-Šaybani (umro 241. po Hidžri). Imam u fikhu, vrsni poznavalac sunneta Poslanika, s.a.v.s. Autor velikog broja djela, od kojih je najpoznatiji *Musnad*. Opširnije o imamu Ahmedu pogledati: Kurdić, 2003:99-115)

⁵ Abu Ya'la al-Mawsili (umro 307. po Hižri), pisac djela *Musnad*, *Mu'ğam al-sahaba* i drugih.

⁶ Munqati' je hadis iz čijeg je niza prenosilaca ispaao neko ili je spomenuta anonimna ličnost. (Nakičević, 1997:109)

⁷ Yūsuf b. Abdullah b. 'Abd al-Barr al-Nimri (umro 463. po Hidžri), autor mnogih djela, od kojih su najpoznatija: *Al-Tamhid*, *Al-Isti'ab* i *Ġami' bayan al-'ilm wa fadluh*.

druge vrste hadisa, koje su učenjaci hadisa precizno definisali, kao što su *munkati'* (*munqati'*) i *mu'dal*.⁸ I ne samo to, prihvatanje ove definicije bi moglo dovesti do toga da neko iz našeg vremena nešto pripiše Poslaniku, s.a.v.s., i to onda označi kao mursel. Istina, ovu definiciju prihvata i Hatib Bagdadi⁹ u svome djelu Tebsire (*Al-Tabsira*), ali se on donekle ograđuje riječima da „se ipak izraz mursel najviše upotrebljava za hadis koji tabi'in prenosi od Poslanika, s.a.v.s.“ (Sujuti, I/168; Ebu Šehbe:281) Pored njega, od drugih učenjaka hadisa koji ponekad koriste termin mursel za *mu'allek* (*mu'allaq*)¹⁰ i *munkati'* (*munqati'*) hadise su i Bejhaki,¹¹ Ebu Nu'ajm,¹² Darekutni,¹³ kao i Ebu Davud,¹⁴ posebno u svome djelu Merasil (*Al-Marasil*). (Ebu Šehbe:281-282)

d) Definicija Ibn Kattana¹⁵

Imam Iraki¹⁶ u djelu Tebsire (*Al-Tabsira*) navodi da Ibn Kattan (Ibn Al-Qattan) murselom smatra hadis koji neko od ravija prenosi od nekoga od koga nije uopće slušao hadis. (Sujuti, I/168-169)

⁸ Mu'dal je hadis iz čijeg su niza prenosilaca ispala uzastopno dva ili više prenosilaca. (Nakičević, 1997:109)

⁹ Abu Bakr Ahmad b. 'Ali al-Katib al-Bagdadi (umro 463. po Hidžri), autor mnogih djela, od kojih su najpoznatija: *Al-Kifaya*, *Tarih Bagdad*, *Taqyid al-'ilm* i *Al-Rihla fi talab al-hadis*.

¹⁰ Mu'allaq je hadis u čijem je lancu prenosilaca ispušten s početka jedan ili više prenosilaca uzastopno i hadis se pripisuje prenosiocu spomenutom prije ispuštenog prenosioca u nizu. (Nakičević, 1997:109)

¹¹ Abu al-Fadl Muhammad b. Husayn al-Bayhaqi (umro 470. po Hidžri), autor više djela, od kojih su najpoznatija *Sunan* i *Tarih*.

¹² Abu Nu'aym Ahmad b. Abdullah al-Asbahani (umro 430. po Hidžri), autor mnogih djela, od kojih su najpoznatija: *Hilya al-awliya'* i *Al-Mustahrağ*.

¹³ 'Ali b. 'Umar al-Daraqutni (umro 385. po Hidžri), autor poznatog *Sunana*.

¹⁴ Abu Dawud Sulayman b. al-Aš'as al-Siğistani (202–275. po Hidžri). Jedan od velikana hadiske nauke, autor mnogih djela, od kojih su najpoznatija *Sunan* i *Al-Marasil*. (Opširnije o Abu Dawudu pogledati: Kurdić, 2003:175-187)

¹⁵ Yahya b. Sa'id b. al-Qattan. Hafiz Ibn Hağar za njega veli: „Pouzdan prenosilac, precizan, hafiz, imam i uzor. Umro 198. g. po Hidžri.“ (*Al-'Asqalani*, 1994:591, br. 7557)

¹⁶ Zayn al-Din Abd Al-Rahman b. al-Husayn al-'Iraqi (umro 806. po Hidžri), autor mnogih djela iz oblasti hadisa i drugih znanosti među kojima su najznačajnija *Fath al-Mugis* i *Al-Taqyid wa al-idah*.

Najčešće upotrebljavana definicija je prva definicija,¹⁷ a ona je, smatramo, i najprihvatljivija jer potiče od onih koji se bave hadiskom tematikom te su samim tim njihovi stavovi i najrelevantniji. Osim toga, ona je i najpreciznija, jer isključuje druge vrste hadisa u kojima je također, kao i u murselu, došlo do prekida u senedu. Naravno, ne smije se ispustiti iz vida ni poseban uslov koji navodi Askalani – da tabi'in nije čuo hadis direktno od Poslanika.

Posebna vrsta mursel hadisa je mursel ashaba (*mursel sahabi*), a ona se ogleda u tome da neko od ashaba prenosi od Poslanika nešto što od njega nije mogao čuti jer u to vrijeme nije bio prisutan. (Sujuti, I/179) Iako Sujutija navodi mišljenje Ebu Ishaka Esferajinija¹⁸ da je ova vrsta mursela kao i svaka druga (tj. da nije validna u argumentaciji), osim ako ashab jasno precizira da je hadis čuo od drugog ashaba, ipak je općeprihvaćeno mišljenje da se ova vrsta hadisa može koristiti u argumentaciji. Uz to, većina onoga što ashabi prenose od tabi'ina nisu merfu' (*marfu'*)¹⁹ hadisi, nego israilijati, hikaje ili pak mevkuf (*mawquf*)²⁰ hadisi. (Sujuti, I/179)

Ako bismo stepenovali razne vidove mursel hadisa po jačini, na prvo mjesto bi došao mursel ashaba, zatim mursel starijeg tabi'ina koji je poznat po svojoj izrazitoj preciznosti i oprezu prilikom prenošenja (kao što je recimo Se'id b. Musejeb), zatim starijeg tabi'ina koji je veliki dio vremena provodio uz svoga učitelja i koji nije prenosio od svakoga već je kritički provjeravao predaje (poput Ša'bija, Mudžahida i drugih), zatim starijeg tabi'ina

¹⁷ Al-'Iraqi u svojoj Elfijji (Alfiyya) u stihovima veli:

مُرْسَلٌ أَوْ قَيْدُهُ بِالْكَبِيرِ	مَرْفُوعٌ تَابِعٌ عَلَى الْمَشْهُورِ
وَالْأَوَّلُ الْأَكْثَرُ فِي الْأَسْتِعْمَالِ	أَوْ سَقَطَ رَأَوْ مِنْهُ ذُو أَقْوَالِ

Po raširenom mišljenju mursel je hadis koji tabi'in veže za Poslanika, ili uslovi pa reci „stariji tabi'in“, ili pak da bilo ko od ravija izostane iz seneda, to su mišljenja različita, ali prvo je ono koje je najviše u opticaju.

¹⁸ Abu Ishaq Ibrahim b. Muhammad al-Asfarayini, poznat i pod nadimkom „Stub Vjere“ (*Rukn al-Din*). Fekih, autor djela *Al-Ġami' fi usul al-din*, umro 417. god. po Hidžri. (Pogledaj: Al-'Asqalani, 1994, tom I:376)

¹⁹ Marfu' je svaki hadis koji se pripisuje Vjerovjesniku, s.a.v.s., bez obzira pripisao ga sahabija, tabija ili neko poslije njih i bez obzira je li lanac prenosilaca spojen ili ne. (Nakičević, 1997:122)

²⁰ Pod *mawquf* hadisom se misli na djela, misli i odobrenja koja se prenose od nekog ashaba. (Nakičević, 1997:118)

koji je prenosio od svakoga bez provjere (kao što je Hasan Basri) i, na kraju, mursel mlađih tabi'ina (kao što su: Katade, Zuhri, Humejd Tavi i dr.), koji uglavnom prenose od drugih tabi'ina. (Subhi Salih, 1997:167)

Primjer mursel hadisa

Navest ćemo dva primjera mursel hadisa kako bismo i praktično pokazali kako on izgleda:

(1) عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ ، فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرَدُوا عَنِ الصَّلَاةِ . لِهَقَالَ

Imam Malik²¹ bilježi od Zejda b. Eslema, a on od 'Ata-a b. Jesara da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: „Zaista je vrućina dio džehennemske žege pa, kada je jako vruće, pomjerite (podne) namaz dok žega ne ublaži.“ (Malik:11)²² 'Ata b. Jesar je tabi'in, a kao što vidimo, u ovom hadisu on prenosi direktno od Poslanika, s.a.v.s.

(2) عَنْ مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبُ مَسَاجِدَنَا ، يُؤْذِنَا بِرِيحِ الثُّومِ . لِهَقَالَ

Imam Malik bilježi od Ibn Šihaba, a on od Sei'da b. Musejjeba da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: „Ko bude jeo ovu biljku, neka se ne približava našem mesdžidu, jer nam zadah bijelog luka pričinjava neprijatnosti.“ (Malik:12)²³ Se'id je također iz generacije tabi'ina, a prenosi od Poslanika, s.a.v.s., pa je i ovaj hadis mursel.

Je li mursel hadis validan kao dokaz u argumentaciji?

Po mišljenju velike većine hadiskih učenjaka, mursel hadis spada u kategoriju slabih hadisa, jer su osobine prenosioca (ili više njih) koji je izostao iz seneda nepoznate. (Sujuti, I/170; Ebu

²¹ Malik b. Anas b. Malik al-Asbahi al-Madani (93–179. po Hidžri), imam, veliki fekih i autoritet u bogobožnosti i preciznosti. Autor djela: *Al-Muwatta'*, *Tafsir garib Al-Qur'an*, *Siyar* i mnogih drugih. (Al-'Asqalani, 1994:516, br. 6425. Opširnije o imamu Maliku pogledati: Kurdić, 2003:61-78)

²² Tekst ovoga hadisa s drugim senedima je autentičan; bilježe ga i Al-Buhari i Muslim. (Pogledaj: Al-San'ani, 1997:169-170, br. 9)

²³ Tekst ovoga hadisa s drugim senedima je autentičan; bilježe ga Muslim i Ibn Mağah, a s nekim malim izmjenama i mnogi drugi autori. (Verzije ovog hadisa pogledati: Al-Albani, 1988, tom II:1051, br. 6089-6096)

Šehbe:282; Muhammed b. Muhammed Gazali, II/328) Taj ravija ne mora biti ashab jer postoji mogućnost da je tabi'in koji je ostao u senedu hadis čuo od drugog tabi'ina – koji može biti pouzdan, povjerljiv i precizan, ali i suprotno tome, a tek on od ashaba, pa su obojica izostala iz seneda. Dakle, ne postoji garancija da je tabi'in koji je ostao u senedu nedvojbeno hadis čuo od ashaba. Štaviše, preciznim razmatranjem i proučavanjem seneda je uočeno da se nekada u jednoj generaciji nađe i šest, pa čak i sedam tabi'ina koji prenose jedan od drugog! (Ebu Šehbe:282) Za svakog tabi'ina postoji pretpostavka da bi mogao biti neprihvatljiv kao prenosilac, a čim postoji takva pretpostavka i pretpostavka da možda i on nedostaje u senedu, taj hadis ne može biti validan. Ovo se vrlo jasno vidi i iz riječi imama Muslima, koji u uvodu svoga *Sahiha* veli: „Mursel po našem mišljenju i mišljenju svih onih koji se bave hadiskom naukom nije validan kao dokaz u argumentaciji.“ (Muslim, I/117-118)

Ovo mišljenje, po imamu Neveviju,²⁴ dijele i imam Šafija²⁵ i veliki broj učenjaka fikha. (Sujuti, I/170) Međutim, imam Šafija ipak smatra da se pod određenim uslovima mursel hadis može prihvatiti, a to su:

1. ako se radi o murselu ashaba,
2. ako je mursel došao drugim putem (senedom)²⁶ i od nekog drugog pored onoga ko ga pripovijeda kao mursel,
3. ako ga kao mursel prenosi još neko, pod uslovom da ga on ne veže za istog šejha za kojeg ga veže prvi,
4. ako njegovo značenje pojačava mišljenje ashaba,
5. ako njegovo značenje pojačava stav većine učenjaka,
6. ako se zna da onaj koji ga prenosi kao mursel (kao što je npr. Sei'd b. Musejeb) nikada ne ispušta iz seneda slabog ili nepoznatog prenosioca. (Ebu Šehbe:284; Mustafa Seid

²⁴ Abu Zakariyya Yahya b. Šaraf al-Nawawi (631–676. po Hidžri), istaknuti muhaddis, autor mnogih djela, od kojih su najznačajnija: *Al-Minhağ* (komentar Muslimovog *Sahiha*), *Riyad al-salihin* i *Al-Azkar*. (Opširnije o imamu Neveviju pogledati: Kurdić, 2003:287-299)

²⁵ Muhammad b. Idris al-Šafi'i (150–204. po Hidžri), imam, fakih, reformator vjere pred kraj drugog stoljeća, autor *Musneda*, *Sunena*, djela *Al-Umm* i mnogih drugih. (Al-'Asqalani, 1994:467, br. 5717. Opširnije o imamu Šafiji pogledati: Kurdić, 2003:79-95)

²⁶ Pogledaj: Nakičević, 1997:134, poglavlje *Mutabi' i šahid*.

Hann, 1998:398-399; Muhammed b. Muhammed Gazali, II/328)²⁷

Malik, Ebu Hanife,²⁸ kao i Ahmed po jednom rivajetu prihvataju mursel hadis u argumentaciji. Međutim, Ibn Abdu'l-Berr smatra da i oni prihvataju mursel samo ako se zna da onaj ko izostavlja raviju iz seneda ne izbacuje nepouzdanu i neprihvaćenu raviju, što je, kako smo već naveli, samo jedan od šest uslova koje postavlja imam Šafija. „U suprotnom“, veli Ibn Abdu'l-Berr, „svi se slažu da se taj mursel ne prihvata.“ Navodi se i to da hanefije prihvataju samo onaj mursel koji prenosi neko iz prve tri generacije, povodeći se za hadisom u kojem stoji da će se laž nakon te tri prve generacije raširiti.²⁹

Ebu Bekr Razi, hanefija, i Ebu'l-Velid Badži, malikija, pojašnjavaju i simplificiraju prethodno izrečene stavove, pa vele da se mursel neće prihvatiti ako *se zna* da ravija iz seneda izbacuje i prihvatljive i neprihvatljive ravije, i o tom pitanju vlada konsenzus.

Ali, ako to nije potvrđeno i *ne zna se* koga sve ravija izbacuje iz seneda, takav mursel po riječima ove dvojice učenjaka prihvataju samo hanefije i malikije od fikhskih znanstvenika. Ukoliko je to zaista tako, onda bismo morali njihovo prihvatanje mursela time i usloviti. (Ebu Šehbe: 282-283; Muhammed b. Muhammed Gazali, II/328; Sujuti, I/170. Vidjeti i: Mustafa Seid Hann, 1998:400-401.)³⁰

Implikacije različitog stava o pitanju validnosti mursel hadisa u argumentaciji

Razilaženje znanstvenika o pitanju validnosti mursel hadisa nije isključivo teoretske naravi. Evo nekoliko primjera iz kojih se jasno vidi kako različit stav po ovom pitanju dovodi i do različitih šerijatsko-pravnih rješenja.

²⁷ Opširnije o mišljenju imama Šafije o ovom pitanju pogledati u: Ibrahim 1398. po H.:289-302, pod naslovom: *Al-mursal 'inda al-imam Šafi'i*.

²⁸ Abu Hanifa Nu'man b. Sabit al-Kufi (80–150. po Hidžri), imam, poznati fakih. (Al-'Asqalani, 1994:563, br. 7153. Opširnije o imamu Šafiji pogledati: Kurdić, 2003:15-59)

²⁹ Hadis bilježi Al-Nasai.

³⁰ Opširnije o dokazima za prihvatanje ili neprihvatanje mursela u argumentaciji te uslovima koji su postavljeni da bi se mogao prihvatiti vidjeti: Al-Amidi, 1986:136-143.

1. Razilaženje o pitanju hoće li glasno smijanje (qahqaha) u namazu pokvariti i abdest

Hanefijska pravna škola stoji na stanovištu da će glasno smijanje u namazu pokvariti i namaz i abdest. Kao dokaz za svoj stav oni navode hadis Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da je naredio čovjeku koji se glasno nasmijao u namazu da ponovi i abdest i namaz. (Zejl'e'i, I/52)³¹

Imam Šafija i većina učenjaka smatra da se abdest neće pokvariti glasnim smijanjem u namazu te ne prihvataju ovaj hadis jer je mursel.³² Pored toga, značenje hadisa se po njima konfrontira s nekim općim postulatima. Kako shvatiti da će neki postupak pokvariti abdest u namazu, a neće ga pokvariti mimo namaza. Ibn Kudame veli: „Smijanje ne kvari abdest van namaza, pa ga ne može pokvariti ni u namazu, kao ni govor. To nije vid nečistoće, kao što su fiziološke potrebe, pa se ni pod to ne može podvesti, niti se analogijom može povezati s nečim drugim što kvari abdest... Uza sve to, ovaj hadis je mursel, dakle nije autentičan. Štaviše, za Poslanika, s.a.v.s., ga veže Hasan Basri, a poznato je da je Ibn Sirin rekao: ‘Ne prihvatajte mursel od Hasana i Ebul-'Alije, jer oni uopće ne vode računa od koga primaju hadis’.“ (Maqdisi I/177-178)³³

2. Razilaženje o pitanju da li će dodirivanje ženske osobe pokvariti abdest

Hanefijska pravna škola je stava da ako ženska osoba dodirne čovjeka, taj dodir neće pokvariti njegov abdest. Navedeni stav argumentiraju hadisom koji prenosi Ibrahim Tejmi od Aiše, r.a., da je rekla: „Poslanik, s.a.v.s., bi nekada poljubio neku od svojih žena, a nakon toga bi klanjao i ne bi ponovo abdestio.“³⁴ Ebu Davud veli: „Ovaj hadis je mursel, jer Ibrahim Tejmi nije slušao hadis od Aiše,

³¹ Hadis izvorno glasi:

عن ابن شهاب الزهري قال: حدثني سليمان بن أرقم عن الحسن ان النبي صلى الله عليه وسلم أمر من ضحك في الصلاة ان يعيد الوضوء والصلاة.

³² Mada je ovaj hadis došao i kao musned, i to od sedam ashaba. (Al-Zayla'i, 1987, tom I:47). Međutim, svaki od tih sedam seneda je kritikovan od strane znanstvenika. (Pogledaj: Al-Maqdisi, 1992, tom I:201)

³³ Ovu raspravu opširnije pogledati: Al-Zayla'i, 1987, tom I:47-54.

³⁴ Abu Dawud i Al-Nasai. Pogledaj: Al-Šawkani, 1993, tom I:247, br. 249.

r.a.“ Nesaija³⁵ kaže: „U ovom poglavlju nema boljeg hadisa od ovoga, mada je on mursel.“ (Ševkani, I/247)³⁶

Šafija smatra da će čovjek pokvariti abdest ako dodirne ženu koja mu nije mahrem, bez obzira bilo to sa strašću ili bez.

Malik uslovljava da dodir bude sa strašću ili da su strast i naslađivanje razlog dodirivanja.

Od Ahmeda se prenose sva tri prethodna mišljenja.

Šafija nije prihvatio hadis koji hanefijska pravna škola navodi kao dokaz jer je on mursel. (Mustafa Seid Hann, 1998:407–408) Primjećujemo da taj hadis, čak i da nije mursel, ne konfrontira stavu šafijske pravne škole jer se u hadisu radi o supruzi Poslanika, s.a.v.s., a njihov stav je vezan za ženske osobe koje nisu mahrem.

Više primjera mursel hadisa koji impliciraju različite stavove pravnika navedeno je u djelu *Eseru'l-ihtilaf fi'l-kava'id el-usulijje*.

Zaključak

Iz navedenog zaključujemo da su učenjaci hadisa bili strožiji u prihvatanju mursel hadisa od učenjaka fikha. Prvi ga uopće ne prihvataju, osim ako je u pitanju mursel ashaba, dok drugi bezuslovno prihvataju, ili ga bar prihvataju pod određenim uslovima, od kojih je najčešći potvrda da je onaj ko izostavlja raviju iz seneda pouzdan (*'adl*) te da iz seneda ne izostavlja slabe ravije.

Vjerovatno je razlog različitog pogleda na mursel to što je kriterij kod učenjaka hadisa da se *za raviju mora utvrditi* da je on prihvatljiv kao prenosilac. Ukoliko se to ne utvrdi, njegova predaja se ne može prihvatiti. Dakle, dok god postoji i najmanja mogućnost da je izostavljeni ravija nepouzdan, taj se hadis ne može prihvatiti. Ovako strogi kriteriji su uspostavljeni zbog bojazni da se Poslaniku, s.a.v.s., ne pripíše nešto što on nije rekao, a učenjaci hadisa osjećaju veliku odgovornost za rad na tom polju. Emanet zaštite sunneta Poslanika, s.a.v.s., u potpunosti žele sprovesti.

Za razliku od njih, učenjaci fikha i usuli-fikha primjenjuju princip presumpcije nevinosti (*al-bara'a al-aslijja*), pa, prema

³⁵ Ahmad b. Ali b. Šu'ayb Al-Nasai (215–303. po Hidžri). Vrsni poznavalac hadisa i hadiske nauke, posebno osobina prenosilaca hadisa. Autor velikog broja djela, od kojih su najznačajnija: *Al-Sunan al-kubra*, *Al-Sunan al-sugra*, *Kitab al-kuna*, *'Amal al-yawm wa al-layla* i *Kitab al-du'afa*'. (Opširnije o ovom velikanu pogledati: Kurdić, 2003:175-187)

³⁶ Primjećujemo da se ovdje radi o murselu po definiciji učenjaka usuli fikha.

njima, ravija je prihvatljiv sve dok se ne dokaže suprotno, pa makar on bio i nepoznat i makar o njemu nema nikakvih informacija. Tog istog raviju, učenjaci hadisa će okarakterisati kao *medžhul* (*nepoznat prenosilac*) i neće od njega prihvatati hadis dok bar neko od autoritativnih biografa ili hadiskih učenjaka njegovog vremena ne potvrdi njegovu bogobojznost i preciznost.

Važno je još jednom skrenuti pažnju i na različito terminološko poimanje mursel hadisa kod učenjaka fikha i kod učenjaka hadisa. Uvidjet ćemo da su učenjaci fikha preblagi kod prihvatanja mursel predaja jer, kao što smo vidjeli, većina njih pod murselom podrazumijeva i *munkati'* i *mu'dal* predaje. Ovo je još jedan dokaz da je razilaženje po pitanju mursela stvarno, a ne samo prividno.

Uočili smo i to da i među fikhskim pravnicima ima razilaženja o pitanju prihvatljivosti mursel hadisa. Neki pravnici ga bezuslovno smatraju validnim u argumentaciji, a drugi postavljaju određene kriterije.

Generalno gledajući, *irsal* je jedan od najblažih vidova slabosti u senedu hadisa, pogotovo prema definiciji ove vrste hadisa kod hadiskih učenjaka. To je stoga što ravija koji nedostaje u senedu (ili više njih) pripadaju prvim generacijama islama koje Poslanik, s.a.v.s., u hadisu opisuje kao najbolje generacije: „Najbolja generacija su moji savremenici, zatim oni koji dođu poslije njih, zatim oni poslije ovih...“ Stoga je dovoljno da se nađe još jedan mursel s drugačijim senedom, koji će potvrditi značenje prvog, pa da ga učini prihvatljivim. No, to baš i ne možemo reći za mursel kako ga definišu učenjaci usuli fikha, jer po njima mjesto prekida u senedu ne igra ulogu u označavanju hadisa kao mursel, a u nastavku započetog hadisa, Poslanik, s.a.v.s., veli: „... a onda će (nakon tri navedene generacije – ashaba, tabi'ina i post-tabi'ina) doći ljudi koji će svjedočiti, ali se njihovo svjedočenje neće prihvatati i koji će se zaklinjati, ali se njihovo zaklinjanje također neće prihvatati.“³⁷

Literatura

1. Al-Albani, Muhammad Nasir al-Din (1988) Sahih al-Ğami' al-sagir wa ziyada. III izdanje. Bayrut: Al-Maktab al-islami.
2. Al-Amidi, 'Ali b. Muhammad (1986) Al-Ihkam fi usul al-ahkam. II izdanje. Bayrut: Dar al-kutub al-'arabi.

³⁷ Al-Buhari i Muslim.

3. Al-'Asqalani, Šihab al-Din Ahmad b. 'Ali b. Haġar (1994) Al-Nukat. III izdanje. Obradio dr. Rabi' b. Hadi 'Umayr, Al-Riyad: Dar al-riya.
4. Al-'Asqalani, Šihab al-Din Ahmad b. 'Ali b. Haġar (1992) Taqrib al-tahzib. IV izdanje. Halab: Dar al-Rašid.
5. Al-Gazali, Abu Hamid Muhammad b. Muhammad, Al-Mustasfa min 'ilm al-usul. Bayrut: Dar Al-Arqam b. Abi Al-Arqam.
6. Ibrahim, K. (1398. po H.) Maġalla al-buhus al-islamiyya. Riyad, pod naslovom: Al-mursal 'inda al-imam al-Šafi'i.
7. Al-Kann, Mustafa Sa'id (1998) Alar al-iktilaf fi al-qawa'id al-usuliyya fi iktilaf al-fuqaha'. VII izdanje. Bayrut: Mu'assasa al-risala.
8. Al-'Iraqi, Zayn al-Din (1414. po H.) Alfiyya Mustalah al-hadis. I izdanje. Al-Qahira: Maktaba Ibn Taymiyya.
9. Korkut, B. Kur'an s prijevodom značenja na bosanski jezik. Medina Munevera.
10. Kurdić, Š. (2003) Velikani hadiskih znanosti. Zenica: Islamska pedagoška akademija.
11. Malik b. Anas (1998) Al-Muwatta'. I izdanje. Ad-Dahiyya: Ğam'iyya Ihya' al-turas al-islami.
12. Muftić, T. (1997) Arapsko-bosanski rječnik. III izdanje. Sarajevo: El-Kalem.
13. Nakičević, O. (1997) Uvod u hadiske znanosti. Treće dopunjeno izdanje. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.
14. Ibn Qudama, Muwaffiq al-Din 'Abdullah b. Muhammad (1992) Al-Mugni. Bayrut: Dar al-fikr.
15. Al-Qušayri al-Naysaburi, Abu'l-Husayn Muslim b. al-Haġġaġ (1995) Sahih bišarh Al-Nawawi (Muqaddima). I izdanje, Bayrut: Dar al-kutub al-'ilmiyya.
16. Al-Salih, Subhi (1997) 'Ulumu'l-hadis, wa mustalahuhu. XXI izdanje. Bayrut: Dar al-'ilm li al-malayin.
17. Al-San'ani, Muhammad b. Isma'il (1997) Subul al-salam. I izdanje. Al-Dahiyya: Ğam'iyya Ihya' al-turas al-islami.
18. Al-Suyuti, Ğalal al-Din (1994) Tadrib al-rawi. I izdanje. Al-Riyad: Maktaba Al-Kawtar.
19. Abu Šahba, Muhammad b. Muhammad, Al-Wasit fi 'ulumi wa mustalah al-hadis. Al-Qahira: Dar al-fikr al-'arabi.
20. Al-Šawkani, Muhammad b. 'Ali b. Muhammad (1993) Nayl al-awtar. I izdanje. Al-Qahira: Dar al-hadis.
21. Al-Zayla'i, Ğamal al-Din 'Abdullah b. Yusuf (1987) Nasb al-riya li ahadis al-hidaya. III izdanje. Bayrut: Dar Ihya' al-turas al-'arabi.

MURSAL HADITH AND SCIENTISTS' ATTITUDES TOWARDS ITS VALIDITY IN ARGUMENTATION

Salih Indžić, prof.

Abstract

Different attitudes towards defining mursal hadith have been present since the second century of hijra and period of Ibn Qattan, up to the later hadith scholars, Ibn Abdu'l-Barra, Ibn Hajar Al-Asqalani and others. There are also differences in regards to validity of argumentation of these kinds of hadiths. The purpose of this paper is to elucidate scholars' attitudes on these issues by presenting various Shariah solutions as implications of those discrepancies. Since 'irsal' is a discontinuity of a chain of narrators (sanad), it becomes evident that the mursal hadith is a weak hadith. Certainly, the principle of presumption of innocence is not relevant for attesting the transmitter from the point of the science of hadith, because the transmitter that is 'majhool' (unknown narrator) is not acceptable until his faith and reliability is confirmed by an authoritative biographer or scholar of hadith of his time. On the other hand, 'irsal' is undoubtedly one of the least weaknesses in sanad of hadith. That is because the omitted transmitter belongs to the first generations of Islam which the Prophet (s.a.w.s) describes as best generations in the hadith: "The best of my nation is my generation then those who follow them and then those who follow them."

Keywords: hadith, mursal, irsal, narration, validity

صالح إنجيتش

الحديث المرسل وموقف العلماء من صحة الاستشهاد به

الخلاصة:

الاختلاف في وجهات نظر حول تعريف الحديث المرسل حاضر منذ القرن الثاني من الهجرة كابن قطان إلى علماء الحديث المتأخرين كابن عبد البر وابن حجر العسقلاني وغيرهم. وكذلك الاختلافات موجودة في صحة الاستشهاد بهذا النوع من الحديث. وهدف هذا البحث هو إضاءة مواقف العلماء من المسائل سالفة الذكر مع تقديم الفتاوى الشرعية المختلفة كنتائج للاختلافات الواردة.

ومع أن الإرسال يمثل حديثاً غير متصل في السند، ولذا يقال إن الأصل عند النظر في الحديث المرسل أنه ضعيف من حيث درجة صحته. حيث إن مبدأ البراءة الأصلية في درجة الراوي ليس مقبولاً في علم الحديث، لأن الراوي موصوف بالمجهول ليس مقبولاً حتى يثبت أحدٌ من كاتبي التراجم المعرفين أو من علماء الحديث من عهد ذلك الراوي تقواه ودقته.

من جهة ثانية فإن الإرسال بلا شك أحد أوهن أسباب الضعف في سند الحديث - وخصوصاً من خلال تعريف هذا الحديث عند المحدثين - لأن الراوي الذي لم يذكر في السند (أو أكثر من واحد) ينتسب إلى الأجيال الأولى من المسلمين الذين يصفهم الرسول صلى الله عليه وسلم في الحديث "خير الناس قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم".

الكلمات الأساسية: الحديث, المرسل, الإرسال, الرواية, الصحة